

bibliografi over den fejrede forfatters produktion spændende over årene 1926–72. Den viser resultatet af Kristian Halds mangeårige medarbejderskab ved Danmarks Stednavne sammen med Anders Bjerrum, Knud B. Jensen og Gunnar Knudsen, begyndende med Frederiksborg Amts stednavne i 1929, fortsættende med Sønderjyske Stednavne 1–5 1933–44, Viborg Amt 1948 samt Bornholm 1951. Fra 1942 stammer disputatsen »De danske Stednavne paa -um« med udtømmende behandling og placering af denne navnegruppe, et arbejde, der faldt naturligt i tråd med arbejdet på større partier af indledningerne i stednavnebindene. Sideløbende hermed tog Kristian Hald del i indsamlingen af Sydslesvigs stednavne, hvoraf foreløbig er udsendt Husby herred (1948) og 1. hefte af Ny herred (1966). Til afløsning af Steenstrups arbejder skrev han Vore Stednavne i 1950 (2. udg. 1965). I denne generelle behandling af hele det danske navnestof er den sproghistoriske metode for første gang gennemført med fuld konsekvens. På linje hermed er Stednavne og Kulturhistorie (1966, i rækken Dansk historisk Fællesforenings håndbøger), som navnlig lægger vægt på at belyse, hvad stednavne kan fortælle om ældre landbrug, om livet i landsbyerne og – med fornøden nøgtern reservation – om kulten før kristendommen. I bibliografien er også de mange artikler om stednavne – det være sig endelser eller navnegrupper – og personnavne medtaget, som Kristian Hald har skrevet for Kulturhistorisk Leksikon for nordisk Middelalder.

Herluf Nielsen

**HARALD NIELSEN: FRA DET KOMMUNALE SKOLEVÆSEN I RIBE
AMT 1870–1970. 1974, 352 s., ill. Kr. 50.**

Det er en særdeles nyttig håndbog, den flittige lokalhistoriker, fhv. amtsskolekonsulent Harald Nielsen har udsendt. Bogen rummer en fortegnelse over samtlige skoler i amtet, herunder de ikke få nu nedlagte landsbyskoler, med korte oplysninger om de lærere, der har været ansat ved de offentlige (kommunale) skoler. Hvert sogn har først en lille indledning om skolevæsenets udvikling i de hundrede år, mens man bemærker, at selve lærerbiografierne går tilbage ikke til 1870, men til 1859. Ialt 7791 lærere er på denne måde kortfattet omtalt, og bogen rummer en alfabetisk opstillet fortegnelse over samtlige biograferede lærere.

Det er naturligvis kun de nødtørftigste data, Harald Nielsen bringer – fødselsår, dimmisionssted og -år, ansættelsesperiode og evt. senere stilling. Men man kan dog ikke undlade at bemærke, hvorledes de meget lange ansættelsesperioder var hyppige ved landsbyskolerne blot en generation tilbage – ikke mindst i førstelærerembederne. Adskillige sad både 30 og 40 år i samme stilling. Det hører med i billedet, når man skal prøve at forklare den store indsats, landsbyskolelærerne ydede i samfundet fra midten af forrige århundrede og et godt stykke op i dette. Ikke blot på det kulturelle felt, men indenfor folkeligt organisationsarbejde, lokalpolitik og i landbruget var skolelærerne fremtræ-

dende. Det var vestjyske bønder, der startede andelsmejerierne, hedder det ofte, men ikke få af de biograferede lærere i Harald Nielsens bog har deres del af æren for den hurtige udbredelse af bevægelsen i 1880'erne.

Foruden de biografiske afsnit rummer bogen en indledning om skoleordningerne, herunder især den vestjyske, som Harald Nielsen sætter højt. Der bliver her plads til nogle personlige betragtninger om skolens mål og midler, og ikke mindst på den baggrund kunne man synes, at den flittige forfatter vel kunne have medtaget de ganske få grundtvigske friskoler i amtet.

Claus Bjørn

SIJÆLLANDS LANDSTINGS PANTEPROTOKOLLER 1632–1761. *Registre fremstillet ved edb, udgivet af Landsarkivet for Sjælland m. m. 1974, 231 s. kr. 20.*

Edb-alderen stiller på flere områder arkivvæsenet over for nye opgaver. Umiddelbart viser det sig ved, at afleveringer af offentlige arkivalier nu kan bestå af hulkort, magnetbånd o. l., som dels byder på særlige opbevaringsmæssige problemer, dels kræver særligt udstyr for at kunne anvendes af arkivernes kunder. Et andet problem er, i hvilket omfang arkivvæsenet skal anvende edb-teknikken i sin dokumentationsvirksomhed for at lette brugerne adgangen til arkiver, der er vanskeligt tilgængelige på grund af arkivaliernes omfang. Dette problem er af samme karakter som det, bibliotekerne står overfor, når man vil lette litteratursøgning om forskellige emner.

Det foreliggende register er det første danske eksempel på brug af edb til at lette adgangen til arkivalier, som er gennemført af arkivvæsenet.

I dette er som et forsøg overført de ca. 2500 pantebreve ti Sjællands Landstings panteprotokoller fra perioden 1632 til 1761 til magnetbånd, idet der forinden er sket en standardisering, hvorved der for hvert pantebrev er medtaget sidehenvisning til protokollerne, datering, oplysninger om låntager, långiver, lånets størrelse og den stillede pant, samt enkelte andre oplysninger, hvor sådanne findes.

På grundlag heraf har registre derefter kunnet fremstilles for hver enkelt type oplysning, således at man har en let adgang til at finde frem til f. eks. samtlige pantelån, der er optaget af en bestemt person, af en bestemt samfundsgruppe etc. Helt uden problemer er denne måde at lave registre på dog ikke. Enhver, der har arbejdet med ældre tiders navne, ved, at stavemåden kan skifte fra registrering til registrering, og man kan derfor have brug for at se under flere forskellige stavemåder, såfremt man vil finde alle registreringer for samme person. Således indeholder de aftrykte registre f. eks. stavemåderne Arenstorff, Arenstorf, Arenstorph og Arensdorff for den samme person. Den normale sorteringsprocedure, som edb-anlæg er forsynet med, vil ikke kunne identificere, at dette er den samme mand. Problemer opstår ligeledes ved det geografiske regi-